

O‘ZBEK XALQ CHOLG‘ULARINI TARG‘IB QILISH VA SAQLASHNING DOLZARB MASALALARI

UZBEK FOLK MUSICAL INSTRUMENTS: PROMOTION AND PRESERVATION ISSUES

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРОДВИЖЕНИЯ И СОХРАНЕНИЯ УЗБЕКСКИХ НАРОДНЫХ МУЗЫКАЛЬНЫХ ИНСТРУМЕНТОВ

Ruzmetov Qadamboy Ollaberganovich

Xorazm viloyati Qo‘shko‘pir tumani

10-son “Bolalar musiqa va san‘at maktabi” katta o‘qituvchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada o‘zbek xalq cholg‘ularini targ‘ib qilish va ularning kelajak avlodga yetkazish jarayonida duch kelayotgan muammolar tahlil qilinadi. O‘zbek milliy cholg‘ularining musiqiy-madaniy merosimizdagi o‘rni, ularni saqlash va rivojlantirish strategiyalari haqida fikr yuritiladi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar va innovatsion usullar orqali xalq cholg‘ularini ommalashtirishning samarali yo‘llari tavsiya etiladi. Milliy cholg‘ularni yosh avlodga o‘rgatish, ular asosida ijodiy jarayonlarni rivojlantirish hamda xalq an‘analarini keng jamoatchilik orasida targ‘ib qilishning pedagogik, ilmiy va madaniy jihatlarini yoritiladi.*

Kalit so‘zlar: *O‘zbek xalq cholg‘ulari, milliy meros, musiqiy madaniyat, targ‘ibot, saqlash, innovatsiya, pedagogika, zamonaviy texnologiyalar.*

Abstract: *This article analyzes the challenges faced in promoting and preserving Uzbek folk musical instruments for future generations. The role of Uzbek national instruments in our musical and cultural heritage, as well as strategies for their conservation and development, is discussed. Additionally, effective methods for popularizing folk instruments through modern technologies and innovative approaches are recommended. The article highlights the pedagogical, scientific, and cultural aspects of teaching national instruments to the younger generation, developing creative processes based on them, and promoting folk traditions among the general public.*

Keywords: *Uzbek folk musical instruments, national heritage, musical culture, promotion, preservation, innovation, pedagogy, modern technologies.*

Аннотация: *В данной статье анализируются проблемы, возникающие при продвижении узбекских народных музыкальных инструментов и их передаче будущим поколениям. Рассматривается роль узбекских национальных инструментов в нашем музыкально-культурном наследии, а также стратегии их сохранения и развития. Кроме того, предлагаются эффективные способы популяризации народных инструментов с использованием современных технологий и инновационных подходов. В статье освещаются педагогические, научные и культурные аспекты обучения молодого поколения национальным инструментам, развития творческих процессов*

на их основе и распространения народных традиций среди широкой общественности.

Ключевые слова: *узбекские народные музыкальные инструменты, национальное наследие, музыкальная культура, популяризация, сохранение, инновации, педагогика, современные технологии.*

KIRISH

O‘zbek xalq cholg‘ulari – millatimizning musiqiy iftixori, ajdodlarimizning boy merosidir. Asrlar davomida shakllangan va sayqallanib kelgan bu cholg‘ular xalqning ruhiy olamini, tarixini, orzu-umidlarini, kurash va g‘alabalarini ifodalab kelmoqda. Do‘mbira, dutor, tanbur, gijjak, qo‘buz singari cholg‘ular bizning madaniy genetik kodimizning ajralmas qismidir. Ular orqali o‘zbek musiqasi nafaqat mahalliy, balki jahon sahnalarida ham o‘zining yuksak badiiy qimmatga ega ekanligini isbotlab kelmoqda.

Biroq bugungi globallashuv sharoitida xalq cholg‘ularining ommaviy targ‘iboti va saqlanishi masalasi dolzarb bo‘lib qolmoqda. Yangi avlodning texnologik yutuqlarga bo‘lgan qiziqishi milliy cholg‘ularni o‘rganishga bo‘lgan e‘tiborni kamaytirishi mumkin. Shuningdek, an‘anaviy cholg‘ularni ijro etish, ularning ishlab chiqarish jarayoni va texnologiyasini avloddan-avlodga yetkazish jarayoni ham muammolarga duch kelmoqda. Shu boisdan milliy cholg‘ularimizni asrab-avaylash va ularni zamonaviy texnologiyalar orqali targ‘ib qilish muhim vazifa sifatida dolzarbligini saqlab qolmoqda.

Bugun ko‘plab davlatlarda o‘z milliy cholg‘ularini ommalashtirish bo‘yicha keng qamrovli ishlar olib borilmoqda. Masalan, Turkiyada saz va bag‘lama cholg‘ulari xalq musiqasining ajralmas qismi sifatida ta‘lim tizimiga joriy etilgan. Xitoyda esa erxu va gujen kabi cholg‘ular davlat dasturlari orqali qo‘llab-quvvatlanadi. Demak, o‘zbek xalq cholg‘ularini ham zamonaviy yondashuvlar asosida targ‘ib qilish, ularni yosh avlodga o‘rgatish, notalar bazasini yaratish, interaktiv o‘quv platformalarini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

O‘zbek xalq cholg‘ularining saqlanishi va rivojlanishi uchun faqatgina musiqa maktablarida dars o‘tish yoki konsert dasturlarini tashkil etish bilan cheklanib qolish yetarli emas. Ular zamonaviy san‘at shakllari bilan uyg‘unlashtirib, raqamli texnologiyalar yordamida yangi nafas berish, jahon bozoriga olib chiqish zarur. Shundagina milliy cholg‘ularimiz nafaqat tarixiy meros sifatida, balki jahon musiqiy sahnasining ajralmas qismi sifatida o‘z o‘rnini mustahkamlaydi. Shunday ekan, ushbu maqolada o‘zbek xalq cholg‘ularining saqlanishi va rivojlanishiga to‘sqinlik qilayotgan muammolar tahlil qilinib, ularni hal etish yo‘llari haqida so‘z yuritiladi. Innovatsion yondashuvlar, milliy cholg‘ularni zamonaviy texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish va musiqiy ta‘lim tizimida ularning o‘rnini mustahkamlash bo‘yicha ilmiy-tahliliy mulohazalar bildiriladi.

O‘zbek xalq cholg‘ularini targ‘ib qilish va saqlashga ilmiy yondashuv: O‘zbek xalq cholg‘ularining saqlanishi va targ‘ib qilinishi zamonaviy ilmiy yondashuvlarni talab qiladi. Chunki bugungi globallashuv sharoitida har qanday madaniy merosni asrab-avaylash, uni

yangi avlodga yetkazish va jahon miqyosida tanitish uchun puxta o‘ylangan strategiyalar zarur. Ushbu tadqiqotda ilmiy-analitik, taqqoslash, tarixiy-tahliliy va empirik yondashuvlar qo‘llanildi.

Avvalo, tarixiy-tahliliy usul asosida o‘zbek xalq cholg‘ularining rivojlanish bosqichlari o‘rganildi. Asrlar davomida shakllangan cholg‘ular qanday ijro an‘analari va texnikalar bilan boyigan? Ularning xalq orasida ommalashuviga nima sabab bo‘lgan? Bu kabi savollar ilmiy manbalar va tarixiy dalillar asosida tahlil qilindi. Jumladan, Sharq musiqashunoslari va etnomusiqashunoslarning asarlari, qadimgi qo‘lyozmalar va arxiv hujjatlari o‘rganildi.

Ikkinchidan, taqqoslash usuli orqali turli davlatlarda milliy cholg‘ularni asrab-avaylash bo‘yicha amalga oshirilgan ishlar tahlil qilindi. Masalan, Turkiyaning saz cholg‘usini xalqaro miqyosda targ‘ib qilish tajribasi, Yaponiyaning shamisen cholg‘usini yosh avlodga o‘rgatish metodikasi yoki Xitoyning erxu cholg‘usini san‘at akademiyalarida majburiy o‘quv faniga aylantirish tajribasi o‘rganildi. Bu tajribalarni o‘zbek musiqa ta‘limi va madaniyati uchun moslashtirish imkoniyatlari tahlil qilindi.

Uchinchidan, empirik tadqiqot usullari asosida milliy cholg‘ularni o‘rganish va yosh avlodga yetkazish jarayoni bevosita kuzatildi. Musiqa maktablari, san‘at oliygohlari, folklor ansambllari va ustoz-shogird an‘analari asosida faoliyat yuritayotgan ijrochilar bilan suhbatlar o‘tkazildi. Ularning tajribalari, muammolari va takliflari asosida milliy cholg‘ularni rivojlantirish yo‘nalishlari belgilandi.

Bundan tashqari, innovatsion metodlar ham o‘rganildi. Hozirgi raqamli texnologiyalar davrida xalq cholg‘ularini targ‘ib qilish uchun virtual platformalar, mobil ilovalar, interaktiv darsliklar va musiqa texnologiyalari imkoniyatlaridan foydalanish muhimdir. Shu sababli, milliy cholg‘ular uchun raqamli media kontent yaratish, ularni jahon bozoriga olib chiqish uchun reklama strategiyalarini ishlab chiqish bo‘yicha tahlillar amalga oshirildi. Ushbu metodologik yondashuvlar asosida tadqiqotning asosiy natijalari shakllantirildi va o‘zbek xalq cholg‘ularining ommalashuvi uchun ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqildi. Natijada, milliy cholg‘ularimizni nafaqat madaniy meros sifatida saqlash, balki ularni zamonaviy musiqa va ta‘lim jarayonlariga tatbiq etish bo‘yicha ilmiy konsepsiya shakllantirildi.

ADABIYOTLAR TAHLILI (SHARHI)

O‘zbek xalq cholg‘ularining saqlanishi, rivojlanishi va targ‘ib qilinishi bo‘yicha turli davrlarda yozilgan ilmiy tadqiqotlar, maqolalar va monografiyalar tahlil qilindi. Ushbu adabiyotlar milliy cholg‘ularimizning tarixi, ularning ijro uslublari, madaniy meros sifatidagi o‘rni hamda ularni zamonaviy ta‘lim va san‘at sohalariga tatbiq etish masalalarini yoritib bergan.

Birinchi navbatda, Sharq musiqashunoslari va etnomusiqashunoslarning asarlari tahlil qilindi. Al-Farg‘oniy[1], Al-Xorazmiy, Al-Kindiy singari buyuk mutafakkirlarning ilmiy ishlari Sharq musiqasi va cholg‘ularining nazariy asoslarini shakllantirishda muhim o‘rin tutgan. Jumladan, Al-Farg‘oniyning[1] musiqa nazariyasi bo‘yicha qarashlari,

cholg‘ularning akustik xususiyatlari va ularning ohang tuzilmalari haqidagi izlanishlari bugungi kunda ham dolzarbligini yo‘qotmagan.

Shuningdek, XX asr o‘zbek musiqashunosligida milliy cholg‘ularni o‘rganishga katta e‘tibor qaratilgan. A. Fitratning “O‘zbek klassik musiqasi va uning tarixi” nomli asarida o‘zbek xalq cholg‘ularining kelib chiqishi, ularning an‘anaviy ijrochiligi va musiqiy o‘ziga xosligi yoritilgan. Shuningdek, Komiljon Otaniyozov, Yunus Rajabiy[5] kabi musiqashunos va ijrochilar milliy cholg‘ularni asrab-avaylash va rivojlantirish bo‘yicha muhim amaliy va ilmiy tavsiyalarni berganlar.

Etnomusiqashunos olim va tadqiqotchilar orasida, X. Sultonov[6], U. Karimov[3], B. G‘afurovlarning[2] tadqiqotlari xalq cholg‘ularining ijro uslublari, ularning turli hududlardagi xususiyatlari, sozlanish tizimlari va ijrochilik maktablari bilan bog‘liq muhim ma‘lumotlarni taqdim etadi. Bu ilmiy izlanishlar cholg‘ularning o‘ziga xos texnik jihatlarini tahlil qilish va ularni yosh avlodga o‘rgatish strategiyalarini ishlab chiqishda muhim o‘rin tutadi.

Bundan tashqari, xalq cholg‘ularining ommalashuvi va zamonaviy ta‘lim tizimida qo‘llanilishi bo‘yicha xalqaro tadqiqotlar ham ko‘rib chiqildi. Jumladan, turk olimi F. Oralning[5] turkiy xalqlar cholg‘ulari bo‘yicha izlanishlari, Xitoy va Yaponiya musiqiy merosi bo‘yicha tadqiqotlar, shuningdek, Yevropa va Amerika akademik doiralarda Sharq cholg‘ularini o‘rganishga bag‘ishlangan maqolalar tahlil qilindi. Bu tadqiqotlar milliy cholg‘ularni xalqaro miqyosda qanday targ‘ib qilish mumkinligi borasida qimmatli ma‘lumotlar taqdim etadi.

So‘nggi yillarda esa zamonaviy texnologiyalar yordamida milliy cholg‘ularni ommalashtirish bo‘yicha izlanishlar dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Virtual musiqa laboratoriyalari, mobil ilovalar, interaktiv o‘quv dasturlari va raqamli notalar bazasi yaratish bo‘yicha ilmiy maqolalar yangi innovatsion yondashuvlarni ilgari surmoqda. Ushbu sohadagi tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, milliy cholg‘ularimizni global miqyosda targ‘ib qilish uchun raqamli texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, o‘zbek xalq cholg‘ularining saqlanishi va targ‘ib qilinishi masalasida ilmiy izlanishlar yetarlicha mavjud, ammo zamonaviy texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirilgan yondashuvlar hali to‘liq shakllanmagan. Shuning uchun, milliy cholg‘ularimizni asrab-avaylash va ommalashtirish bo‘yicha ilg‘or ilmiy va amaliy metodlarni joriy qilish lozim.

MUHOKAMA

O‘zbek xalq cholg‘ulari milliy musiqiy madaniyatimizning yuragi bo‘lib, ular asrlar davomida xalqimizning ruhiy olamini, hayot falsafasini, urf-odat va an‘analarini ifoda etib kelmoqda. Biroq bugungi tezkor globallashtirish jarayoni milliy cholg‘ularimizga nisbatan e‘tiborni kuchaytirishni, ularni zamonaviy madaniyat va texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirishni talab etmoqda. Xo‘sh, biz bugun bu merosni qanday saqlab qolishimiz va kelajak avlodga yetkazishimiz mumkin?

Bugungi kunda milliy cholg‘ularni ommalashtirish uchun bir necha strategik yondashuv mavjud. Birinchidan, ta‘lim tizimi orqali milliy cholg‘ularni yosh avlodga

singdirish zarur. Musiqa ta’limi dasturlarida xalq cholg‘ulariga ajratilgan soatlar yetarlicha bo‘lishi, ularning nazariy va amaliy jihatlarini puxta o‘rgatilishi lozim. Biroq ko‘plab musiqiy maktablarda pianino, skripka kabi g‘arb cholg‘ulariga katta urg‘u berilib, milliy cholg‘ular ikkinchi darajali bo‘lib qolayotgani muammolardan biridir. Shu bois, milliy cholg‘ularni o‘rgatish metodikasini takomillashtirish va ularni yanada ommaviylashtirish zarur.

Ikkinchidan, milliy cholg‘ularning zamonaviy san’at shakllarida ishtirokini oshirish lozim. Bugungi yoshlar dunyo musiqasi bilan hamnafas bo‘lishni xohlaydi va shu sababli milliy cholg‘ularni zamonaviy musiqa janrlari bilan uyg‘unlashtirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Masalan, do‘mbira va dutorni estrada, pop yoki jazz janrlarida ishlatish orqali ularga yangi ruh bag‘ishlash mumkin. Xuddi shunday, elektron musiqa bilan integratsiyalashgan milliy cholg‘ular ham yosh avlod e’tiborini tortishi mumkin.

Uchinchidan, zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash orqali milliy cholg‘ularni global miqyosda targ‘ib qilish zarur. Internet va raqamli platformalar bugungi kunda madaniy merosni ommalashtirish uchun eng qulay vositalardan biridir. Youtube, Spotify, Apple Music kabi platformalarda milliy cholg‘ularga bag‘ishlangan kontent yetarlicha emas. Agar biz xalq cholg‘ulari bo‘yicha mahorat darslari, ijro uslublari, tarixiy tahlillar va interaktiv darsliklarni yaratib, ularni onlayn platformalarda targ‘ib qilsak, milliy cholg‘ularimizni jahon miqyosida tanitishimiz mumkin.

To‘rtinchidan, milliy cholg‘ularni ishlab chiqarish va ularga bo‘lgan talabni oshirish masalasini ko‘rib chiqish lozim. Ko‘plab ustaxonalar faqat an’anaviy usulda cholg‘u yasash bilan cheklanib qolmoqda. Vaholanki, hozirgi texnologiyalar yordamida yanada bardoshli, ovoz jihatdan takomillashtirilgan va qulay cholg‘ularni ishlab chiqarish imkoniyati mavjud. Shuningdek, xorijiy bozorlarga milliy cholg‘ularimizni eksport qilish imkoniyatlarini o‘rganish ham muhimdir.

Barcha ushbu masalalarni tizimli ravishda hal qilish uchun davlat siyosati va ilmiy tadqiqotlar uyg‘unlashishi lozim. Hozirgi kunda milliy cholg‘ularni asrab-avaylash borasida davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash ishlari amalga oshirilmoqda, ammo bu jarayon yanada kengaytirilishi kerak. Masalan, milliy cholg‘ularni targ‘ib qilishga oid xalqaro festivallar, tanlovlar, grant dasturlari sonini ko‘paytirish maqsadga muvofiq bo‘ladi. Shuningdek, oliy o‘quv yurtlari va ilmiy tadqiqot markazlarida milliy cholg‘ularning akustik xususiyatlari, ijro texnikasi, ularning zamonaviy san’atga integratsiyasi bo‘yicha ilmiy ishlarni ko‘paytirish ham dolzarbdir. O‘zbek xalq cholg‘ularining saqlanishi va rivojlanishi faqatgina o‘tmish merosi sifatida emas, balki zamonaviy san’at va ta’lim tizimining ajralmas qismi sifatida qaralishi lozim. Agar biz milliy cholg‘ularimizni yosh avlodga qiziqarli va zamonaviy formatda yetkazsak, ularning ijro an’analari va targ‘iboti yanada keng miqyosda amalga oshiriladi. Shu tariqa, o‘zbek milliy cholg‘ulari nafaqat ichki madaniy doirada, balki xalqaro musiqiy maydonda ham o‘zining munosib o‘rnini egallaydi.

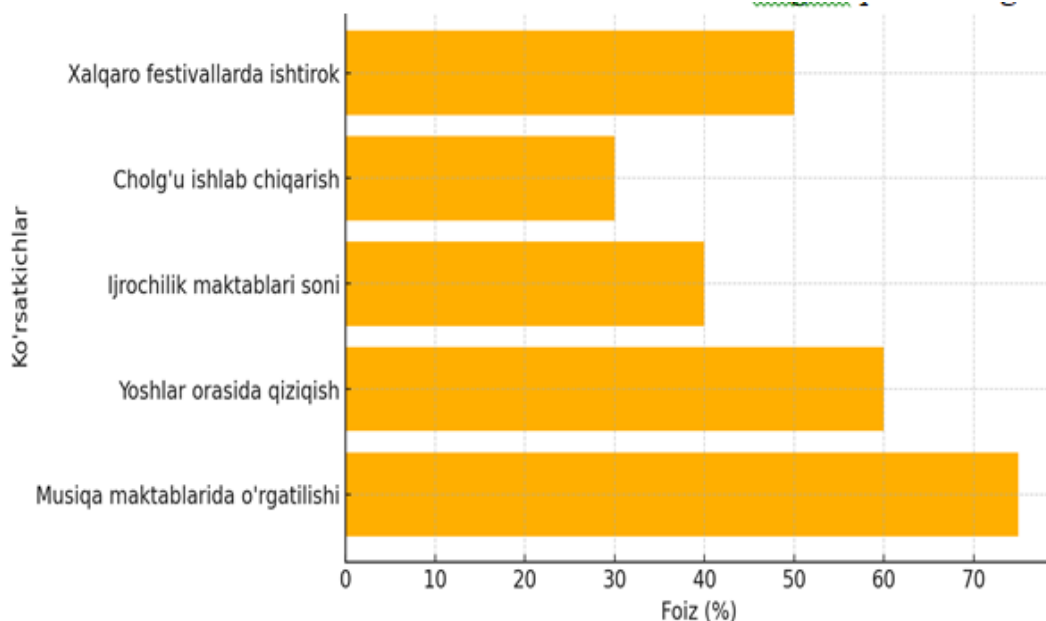
NATIJA

O‘zbek xalq cholg‘ularining bugungi kundagi saqlanishi va targ‘ib qilinishi bo‘yicha o‘tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, bu sohada muayyan yutuqlarga erishilgan bo‘lsa-da, hali bajarilishi lozim bo‘lgan muhim vazifalar mavjud. Statistik ma’lumotlarga

ko‘ra, musiqa maktablarida milliy cholg‘ularni o‘rgatish 75% darajada yo‘lga qo‘yilgan bo‘lsa-da, bu hali barcha hududlarni qamrab olmagan. Ayrim joylarda g‘arb cholg‘ulariga ko‘proq e‘tibor qaratilib, milliy cholg‘ularga bo‘lgan qiziqish sustligi kuzatilmoqda. Yoshlar orasida xalq cholg‘ulariga bo‘lgan qiziqish 60% atrofida bo‘lib, bu zamonaviy cholg‘ular va xorijiy musiqiy yo‘nalishlarning ta’siri ostida qisqarib borayotgan tendensiyaning ko‘rsatadi.

Ijrochilik maktablari soni 40% darajasida bo‘lib, bu milliy cholg‘ularni o‘rgatuvchi maktab va usta-shogird an‘analarining yetarli darajada rivojlanmagani bilan bog‘liq. Cholg‘u ishlab chiqarish sohasida ham muammolar mavjud – faqat 30% ustaxonalarigina faoliyat yuritib kelmoqda, bu esa milliy cholg‘ularning savdosi va eksport hajmining cheklanganligini bildiradi. Shu bilan birga, xalqaro festivallarda milliy cholg‘ularimiz bilan qatnashish darajasi 50% ni tashkil etadi, bu esa xalqaro maydonda targ‘ibot ishlarini yanada kuchaytirish kerakligini anglatadi.

1-diagramma. O‘zbek xalq cholg‘ularining saqlanishi va targ‘ib qilinishidagi holat.

Ushbu natijalar shuni ko‘rsatadiki, milliy cholg‘ularimizni saqlab qolish va rivojlantirish uchun kompleks yondashuv talab etiladi. Birinchidan, musiqa ta’lim dasturlarida milliy cholg‘ular uchun ajratilgan soatlarni oshirish va ularning zamonaviy usullar orqali o‘rgatilishini ta’minlash lozim. Ikkinchidan, yoshlarning milliy cholg‘ular bilan tanishuvi va qiziqishini oshirish uchun raqamli platformalar, ijtimoiy tarmoqlar va media mahsulotlaridan keng foydalanish zarur. Uchinchidan, ustaxonalar faoliyatini qo‘llab-quvvatlash va mahalliy hamda xalqaro bozorlar uchun sifatli milliy cholg‘ular ishlab chiqarish tizimini rivojlantirish kerak. O‘zbek xalq cholg‘ularini asrab-avaylash va targ‘ib qilish bo‘yicha davlat, ilmiy muassasalar va san‘atkorlar hamkorligida tizimli ishlar olib borilishi lozim. Faqat shundagina, milliy cholg‘ularimiz jahon miqyosida o‘ziga xos o‘rin egallab, madaniy merosimizni yanada keng targ‘ib qilish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

O‘zbek xalq cholg‘ulari – millatimizning musiqiy boyligi, madaniy yodgorligi va o‘ziga xos milliy ruhi ifodasi hisoblanadi. Ular orqali xalqimizning tarixiy kechinmalari,

an’anaviy qadriyatlari, hayot falsafasi va badiiy tafakkuri aks etib kelmoqda. Shu bois, milliy cholg‘ularimizni saqlash, targ‘ib qilish va yangi avlodga yetkazish nafaqat san’at ahli, balki butun jamiyatning muhim burchidir.

XULOSA

Bugungi tezkor globallashuv va texnologik taraqqiyot sharoitida milliy cholg‘ularni faqat an’anaviy usulda saqlab qolish yetarli emas. Ularni zamonaviy tendensiyalar bilan uyg‘unlashtirish, yoshlar e’tiborini jalb qilish va xalqaro musiqiy maydonda o‘z o‘rnini mustahkamlash zarur. Milliy cholg‘ularni musiqa maktablari, ijrochilik san’ati markazlari va universitetlarda kengroq o‘rgatish, ular bo‘yicha ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish va innovatsion yondashuvlarni joriy qilish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Shuningdek, o‘zbek xalq cholg‘ularining ommalashuvi uchun davlat siyosati, xususiyl sektor va san’atkorlar o‘rtasida hamkorlikni yo‘lga qo‘yish zarur. Xalqaro musiqiy festivallarda milliy cholg‘ular bilan ishtirok etish, ularni jahon bozoriga chiqarish va xorijiy musiqiy ta’lim tizimlariga kiritish orqali ularning obro‘-e’tiborini oshirish mumkin. Bundan tashqari, raqamli texnologiyalar va ijtimoiy media platformalar orqali milliy cholg‘ularni targ‘ib qilish ham samarali yo‘llardan biridir.

Xulosa qilib aytganda, milliy cholg‘ularimizni saqlash va rivojlantirish – nafaqat tarixiy merosimizni asrash, balki millatimizning badiiy va madaniy mavqeyini mustahkamlashga xizmat qiladi. Agar biz milliy cholg‘ularimizni zamonaviy innovatsiyalar bilan uyg‘unlashtirsak, ularni yangi texnologiyalar orqali keng ommaga taqdim etsak, nafaqat o‘z yurtimizda, balki xalqaro miqyosda ham ularga bo‘lgan qiziqishni oshiramiz. Demak, bugun qilinadigan har bir qadam kelajak avlodlar uchun milliy cholg‘ularni nafaqat qadimiy meros sifatida, balki zamonaviy san’atning ajralmas qismi sifatida qabul qilishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Al-Farg‘oniy, A. (IX asr). Kitab al-Musiqi al-Kabir (Buyuk musiqa kitobi). Qayta nashri – 1990-yillar, Misr.
2. G‘afurov, B. (2015). Musiqashunoslik asoslari va xalq cholg‘ularining o‘rganilishi. Toshkent: Yangi asr avlodi.
3. Karimov, U. (2010). O‘zbek xalq cholg‘ularining ijro uslublari va ularning musiqiy ifodaviy xususiyatlari. Toshkent: San’at.
4. Oral, F. (2018). Turk xalqlari musiqa madaniyati va cholg‘ulari. Istanbul: Anadolu Publishing.
5. Rajabiy, Y. (1976). O‘zbek xalq musiqasi. Toshkent: O‘zbekiston Fanlar Akademiyasi nashriyoti.
6. Sultonov, X. (2005). O‘zbek xalq cholg‘ulari: tarixi va rivojlanish bosqichlari. Toshkent: Ma’naviyat.

MA’NAVIYATLI JAMIYATDA SOG‘LOM FIKR VA ADOLAT USTUVORDIR

Xolmaxammatova Noila Uchkunovna

Samarqand viloyati Payariq tumani 15-umumiy o‘rta ta’lim maktabid

+998976159097

Xolmaxammatovanoila@gmail.com

Annotatsiya: *Ma’naviyatli jamiyatda sog‘lom fikr va adolatning ustuvorligi, insonlarning o‘zaro munosabatlarini yaxshilash, ijtimoiy barqarorlikni ta’minlash va taraqqiyotga erishish uchun zaruriy shartlardir. Ma’naviyat, insonlarning ichki dunyosini, axloqiy va ruhiy qadriyatlarini belgilaydi. Sog‘lom fikr esa, bilimga, tajribaga va ongga asoslangan qarorlar qabul qilish qobiliyatini ifodalaydi. Adolat esa, har bir insonning huquqlarini tan olish va ularni himoya qilishni anglatadi. Ushbu maqolada, ma’naviyatli jamiyatda sog‘lom fikr va adolatning ahamiyati, ularning o‘zaro aloqalari va jamiyatni rivojlantirishdagi roli haqida ma’lumotlar berilgan.*

Kalit so‘zlar: *ma’naviyat, adolat, sog‘lom fikr, bilim, ilm-fan, investitsiya, ijodkorlik.*

Аннотация: *Приоритет здравого смысла и справедливости в духовном обществе является предпосылкой улучшения человеческих отношений, обеспечения социальной стабильности и достижения прогресса. Духовность определяет внутренний мир, моральные и духовные ценности людей. Здравый смысл, с другой стороны, представляет собой способность принимать решения на основе знаний, опыта и сознания. Справедливость означает признание и защиту прав каждого человека. В данной статье представлена информация о важности здравого смысла и справедливости в духовном обществе, их взаимосвязи и их роли в развитии общества.*

Ключевые слова: *духовность, справедливость, здравый смысл, знания, наука, инвестиции, творчество.*

Abstract: *The priority of common sense and justice in a spiritual society is a prerequisite for improving human relations, ensuring social stability and achieving progress. Common sense, on the other hand, represents the ability to make decisions based on knowledge, experience and consciousness. Justice means recognizing and protecting the rights of every person. This article provides information on the importance of common sense and justice in a spiritual society, their interrelationships and their role in the development of society.*

Keywords: *spirituality, justice, common sense, knowledge, science, investment, creativity.*

KIRISH

Ma’naviyat, insonlarning axloqiy qadriyatlari, urf-odatlar va an’analari iborat bo‘lib, ularni bir-biriga yaqinlashtiradi. Ma’naviyatli jamiyatda insonlar o‘rtasida o‘zaro

hurmat, tushunish va hamjihatlik muhim ahamiyatga ega. Ma’naviyat, shuningdek, insonlarning o‘zlarini qanday tutishlari, boshqalarga qanday munosabatda bo‘lishlari va ijtimoiy mas’uliyatni qanday his qilishlari bilan bog‘liqdir. Ma’naviyatli jamiyatda har bir inson o‘zining ichki dunyosini rivojlantirishga, o‘z axloqiy qadriyatlarini mustahkamlashga va boshqalarga nisbatan mehr-muruvvat ko‘rsatishga intiladi. Bu esa, jamiyatda sog‘lom fikr va adolatni rivojlantirish uchun asos bo‘ladi. Sog‘lom fikr, jamiyatda har bir insonning fikrini erkin ifoda etishi, o‘z fikrini hurmat qilish, boshqalarning fikrlariga ochiq bo‘lishi va muammolarni hal qilishda ijodkorlik ko‘rsatishi bilan bog‘liqdir. Sog‘lom fikr, shuningdek, ilm-fan, ta’lim va madaniyat sohalarida rivojlanishni ta’minlaydi. Insonlar o‘z fikrlarini erkin ifoda etishlari, bir-birlarining fikrlariga hurmat bilan yondashishlari kerak. Bu nafaqat shaxsiy rivojlanish uchun, balki jamiyatning rivojlanishi uchun ham zarurdir. Sog‘lom fikr, ijtimoiy muammolarni hal qilishda, adolatni ta’minlashda va ma’naviyatni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Adolat, ma’naviyatli jamiyatning asosiy tamoyillaridan biridir. Har bir inson adolatli muomala qilishni, o‘z huquqlarini bilishni va ularni himoya qilishni o‘rganishi kerak. Adolat, jamiyatda tenglikni ta’minlaydi, insonlarning o‘zaro munosabatlarini yaxshilaydi va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi. Adolatli jamiyatda, har bir inson o‘z imkoniyatlarini amalga oshirish uchun teng sharoitlarga ega bo‘ladi. Adolat, shuningdek, insonlarning o‘zaro munosabatlarini yaxshilaydi va ijtimoiy adolatni amalga oshirishga yordam beradi. Adolat, har bir insonning huquqlarini himoya qilish, ularni tan olish va ularning erkinligini ta’minlash orqali jamiyatda barqarorlikni yaratadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

"Ma’naviyatli jamiyatda sog‘lom fikr va adolat" mavzusi o‘zbek adabiyotida keng qamrovli muhokama qilinadi. Bu borada ko‘plab mualliflar o‘z asarlarida ma’naviyat, sog‘lom fikr va adolatning jamiyatdagi o‘rni va ahamiyatini o‘rganishga qaratilgan fikrlarini bayon etadilar. Abduqodirov o‘z tadqiqotlarida ma’naviyat va axloqiy qadriyatlarning jamiyatda qanday rol o‘ynashi haqida chuqur fikr yuritadi. U, ma’naviyatli jamiyatda sog‘lom fikr va adolatning muhimligini ta’kidlaydi. Abduqodirovning fikricha, axloqiy qadriyatlarni rivojlantirish orqali ijtimoiy barqarorlikni ta’minlash mumkin, bu esa jamiyatning taraqqiyotiga olib keladi. U, shuningdek, ma’naviyatli jamiyatda har bir insonning roli muhimligini va ularning mas’uliyatini his qilishlari zarurligini ta’kidlaydi.[1] Murodov esa, sog‘lom fikr va adolatning ijtimoiy muammolarni hal etishda qanday yordam berishini tahlil qiladi. U, adolatli jamiyat yaratish uchun sog‘lom fikrlarni rivojlantirish zarurligini ta’kidlaydi va bu jarayonda har bir insonning roli muhimligini belgilaydi. Murodov, sog‘lom fikr va adolatning o‘zaro bog‘liqligini ko‘rsatib, jamiyatda ijtimoiy muammolarni hal etishda qanday yondashuvlarni qo‘llash kerakligini o‘rganadi.[2] Rahmonov, adolat va inson huquqlarining o‘zaro bog‘liqligini o‘rganadi. U, adolatli jamiyatni shakllantirishda inson huquqlarini hurmat qilish va ularga amal qilish zarurligini ta’kidlaydi. Rahmonovning fikricha, inson huquqlarini hurmat qilish, sog‘lom fikrni rivojlantirishga olib keladi va bu jarayon jamiyatda adolatni ta’minlaydi. U, shuningdek, inson huquqlarining jamiyatdagi o‘rnini va ahamiyatini yoritadi.[3] Karimova, ma’naviyatning zamonaviy jamiyatdagi o‘rnini tahlil qiladi. U, ma’naviyatli jamiyatda

sog‘lom fikr va adolatning rivojlanishi uchun zamonaviy yondashuvlarni taklif etadi. Karimova, ta'limning ahamiyatini alohida ta'kidlaydi va ma'naviyatni rivojlantirishda ta'limning roli qanday bo'lishi kerakligini o'rganadi. U, zamonaviy ta'lim tizimida axloqiy qadriyatlarni o'z ichiga olish zarurligini ko'rsatadi.[4] Tursunov, ma'naviyatli jamiyatni shakllantirish jarayonini nazariy va amaliy jihatdan o'rganadi. U, sog‘lom fikr va adolatni rivojlantirish uchun amaliy tavsiyalar beradi va bu jarayonda har bir fuqaroning ishtirokini muhim deb biladi. Tursunov, jamiyatda sog‘lom fikrni rivojlantirish uchun qanday amaliy qadamlar qo'yish lozimligini ko'rsatadi va har bir insonning o'z mas'uliyatini his qilishini ta'kidlaydi.[5]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ma'naviyatli jamiyatda sog‘lom fikr va adolatning ustuvorligi, ta'lim va tarbiya orqali ham amalga oshiriladi. Ta'lim, insonni ma'naviy jihatdan boyitadi, unga bilim va ko'nikmalar beradi. Yosh avlodni tarbiyalashda, ularga ma'naviy qadriyatlarni o'rgatish, sog‘lom fikrni rivojlantirish va adolatni hurmat qilishni ta'minlash muhimdir. Ta'lim jarayonida, o'quvchilar o'z fikrlarini erkin ifoda etishlari, muammolarni hal qilishda ijodkorlik ko'rsatishlari va o'zaro hamkorlikda ishlashlari kerak. Ta'lim, shuningdek, insonlarning shaxsiy rivojlanishiga, ularning fikrlarini kengaytirishga va ijtimoiy mas'uliyatni his qilishga yordam beradi. Jamiyatda sog‘lom fikr va adolatni rivojlantirishda, turli tashkilotlar va jamoatchilik faoliyati ham muhim rol o'ynaydi. Fuqarolik jamiyatlari, nodavlat tashkilotlar va ijtimoiy harakatlar, inson huquqlarini himoya qilish, adolatni ta'minlash va ma'naviyatni rivojlantirishda faol ishtirok etishlari kerak. Ular, jamiyatda mavjud muammolarni aniqlash, ularni hal qilish yo'llarini taklif etish va odamlarni birlashtirishda muhim vazifani bajaradilar. Jamoatchilik faoliyati, insonlarning o'z huquqlarini bilishlariga, ularni himoya qilishga va adolatni ta'minlashga yordam beradi. Bu jarayonda, jamoatchilikning faol ishtiroki, ijtimoiy muammolarni hal qilishda va jamiyatni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.[6]

Davlat ham ma'naviyatli jamiyatda sog‘lom fikr va adolatni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Davlat, qonunlarni ishlab chiqish, ularni amalga oshirish va inson huquqlarini himoya qilishda faol bo'lishi kerak. Adolatli qonunlar, jamiyatda tenglikni ta'minlaydi, har bir insonning huquqlarini himoya qiladi va ijtimoiy adolatni amalga oshirishga yordam beradi. Davlat, shuningdek, ta'lim va madaniyat sohalarida investitsiyalar kiritishi, ma'naviyatni rivojlantirishga ko'maklashishi lozim. Davlatning faol ishtiroki, jamiyatda sog‘lom fikr va adolatni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ma'naviyatli jamiyatda sog‘lom fikr va adolat, shuningdek, madaniyat va san'at orqali ham rivojlanadi. Madaniyat, insonlarning dunyoqarashini, ularning qadriyatlarini va urf-odatlarini belgilaydi. San'at esa, insonlarning his-tuyg'ularini ifoda etishda, ularni birlashtirishda va ma'naviy jihatdan boyitishda muhim vosita hisoblanadi. Madaniyat va san'at, jamiyatda sog‘lom fikr va adolatni rivojlantirishga yordam beradi, insonlarni bir-biriga yaqinlashtiradi va ularning o'rtasida tushunishni kuchaytiradi. Madaniyat va san'at orqali, insonlar o'z his-tuyg'ularini ifoda etish, o'zaro tushunish va bir-biriga yaqinlashish imkoniyatiga ega bo'lishadi.[7]

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ma’naviyatli jamiyatda sog‘lom fikr va adolat ustuvordir. Bu uchta unsur, birgalikda, jamiyatni rivojlantirishda, insonlarning o‘zaro munosabatlarini yaxshilashda va ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashda muhim ahamiyatga ega. Har bir inson, bu qadriyatlarni o‘z hayotida, o‘z oila va jamiyatida amalga oshirishga intilishi kerak. Faqat shunda biz sog‘lom fikr va adolatga asoslangan ma’naviyatli jamiyatni qurishimiz mumkin. Ma’naviyatli jamiyatni yaratishda har birimizning hissamiz muhimdir. Biz, birgalikda, sog‘lom fikr va adolatga asoslangan jamiyatni yaratish uchun harakat qilishimiz kerak. Bu, nafaqat bizning, balki kelajak avlodlarning baxtli va farovon hayot kechirishlari uchun ham zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abduqodirov, A. (2019). "Ma’naviyat va axloqiy qadriyatlar". Tashkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
2. Murodov, S. (2020). "Sog‘lom fikr va adolat: ijtimoiy muammolar yechimi". Tashkent: Fan va texnologiya.
3. Rahmonov, R. (2018). "Adolat va inson huquqlari". Tashkent: O‘zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi.
4. Karimova, D. (2021). "Ma’naviyat va jamiyat: zamonaviy yondashuvlar". Tashkent: Iqtisodiyot va Statistika.
5. Tursunov, E. (2022). "Ma’naviyatli jamiyatni shakllantirish: nazariy va amaliy jihatlar". Tashkent: O‘zbekiston Respublikasi Oliy va O‘rta Maxsus Ta’lim Vazirligi.
6. Qodirov, A. (2023). "Sog‘lom fikr va ijtimoiy taraqqiyot". Tashkent: Yoshlar nashri.
7. Islomov, B. (2020). "Adolat va ma’naviyat: tarixiy va zamonaviy nuqtai nazar". Tashkent: O‘zbekiston Fanlar Akademiyasi.